ZENE

Viareggiói és livornói újságokban lapozgatva... A viareggiói **La Nazione** és a livornói **Il Telegrafo** bővebben foglalkozik a kolozsvári Román Opera vendégjátékával. Az olasz sajtó Lucia Stănescu sikere mellett különösen kiemeli Zenaida Pally, Zaharia Constantin, Mugur Bogdan, Vasile Cătană, Paramon Maftei énekesi erényeit: „Különleges érdeme az énekesgárdának az olasz kiejtés majdnem minden esetben kifogástalan volta."

A kórus érzékelhetően hozzájárult az előadások — **Don Carlos, Tosca, Pillangókisasszony** — egyöntetű sikeréhez.

„A zenekar az előadások első számú tényezőjévé lépett elő." Alexandru Taban karmester „egyensúlyérzékét" dicséri meg a kritika.

A **La Nazione** elsiratja az olasz operai hegemóniát: „Szomorúan kell megállapítanunk, hogy ami eddig kizárólag olasz kulturális hatáskörbe tartozott, azt ma külföldiek oldják meg, ízlésesen, fegyelmezetten és kellő technikával. Mindez magán viseli a komoly munka bélyegét és mentes a hozzávetőlegességtől, a kalandtól." **(r)**

●

Previtali Pármában. A pármai opera (énekes művészei egy évvel ezelőtt hatalmas sikert arattak a kolozsvári Magyar Opera színpadán) új igazgatója Fernando Previtali, a világhírű karmester. Previtali egyik legértékesebb művészlemeze Bartók Csodálatos Mandarin szvitjének megszólaltatása a Royal filharmonikus zenekar élén. Most abban a Pármában lesz igazgató, ahová a kolozsvári Magyar Opera művészei vitték el először Bartók színpadi műveit.

●

Európa egyik legrégibb szimfonikus zenekara, a lipcsei **Gewandhausorchester** nagy sikerrel szerepelt Londonban. A zenekar hangversenysorozatáról nagy elismeréssel ír a sajtó. Példásnak minősítik azt a műsorpolitikai elképzelést, amelynek értelmében a zenekar elsősorban a német zenei hagyományokat ápolja. A **Gewandhaus** a sajátos lipcsei hagyományoknak megfelelően Schumann, Mendelssohn és Wagner műveit tűzi leggyakrabban műsorra. **(l)**

●

A London Symphony Orchestra hangversenyévad tervei között szerepel Honegger **Johanna a máglyán** című művének felújítása Mia Farrow filmszínésznő közreműködésével, aki Johanna prózai szerepét fogja deklamálni. Nagy érdeklődésre tart igényt a világhírű indiai hangszeres művész Ravi Shankar fellépése, aki indiai hangszerén a sitaron saját versenyművét fogja bemutatni. A zenekar igazgató-karmestere, André Prévin is jelentkezik, a bemutatásra kerülő művek szerzői között, gitárra és zenekarra írott versenyművével. **(s)**

●

Ileana Cortubaş. A román énekiskola egyik büszkesége, a s'hertogenboschi és müncheni versenyek győztese, a majnafrankfurti opera ünnepelt művésznője — Ileana Cortubas — a londoni Covent Garden színpadán Csajkovszkij **Anyegin**jében Tatjána szerepét énekli. A pulpituson: Solti György. **(r)**

●

Rendező lesz a Met igazgatója? Jeran Gentele 1963-ban vette át Set Svanholmtól a stockholmi opera igazgatását. Most úgy hírlik, hogy az új **Metropolitan** élére hívnák meg igazgatónak — amennyiben a színpadtól visszavonult George London nem fogadja el az igazgatói megbizatást. Gentele, aki nemzetközi hírű operarendező, valószínűleg boldogan szerződne át New Yorkba, hiszen az új Met színpadán a rendezőnek olyan technikai lehetőségek állnak rendelkezésére, mint talán sehol a világon. **(s)**

1971 is Bartók-év

allegro aperto

1970. szeptember 26-án Bartók Béla halálának huszonötödik évfordulójáról emlékezett meg az emberiség. Amikor meghalt, senki sem hihette, hogy huszonöt év alatt ennyire megérik a világ az ő befogadására. Az évforduló egyszer s mindenkorra tudatosította bennünk a tényt: Bartók Béla kortársból klasszikusunkká lett, zenéje ma úgy korszerű, úgy létszükségletünk, mint a Bach-zene vagy a Beethovené.

1970 szeptemberében a Bartók-évfordulót a romániai zenei élet ünnepi eseményévé avatta a művészete iránti őszinte ragaszkodás. Hangversenyek, előadások, emlékünnepélyek, alkalmi tévé- és rádióadások, írások, képzőművészeti alkotások sokasága idézte őt, a zeneszerzőt, a népzenetudóst, az előadóművészt és a tanárt, Bartókot, a páratlan művészt és a páratlan embert. Hogy mennyire nemcsak formális tisztelgés volt ez, bizonyítják a szeptember óta regisztrált Bartók-események. Neve nem tűnt el októberben a hangversenyplakátokról, műve és személyes példamutatása azóta is mélyen munkál a művészekben, a zenetudósokban, a zene sokezres közönségében, mélyebben, mint azelőtt. A szeptemberi megemlékezés decemberig tartó, 1970-es Bartók-évvé kerekedett.

Bartók Béla ma volna kilencvenéves. Még élhetne közöttünk, s máris a klasszikusok örök életét éli. 1971 is Bartók-év, de nemcsak a mai évforduló okán. Hanem sokkal inkább azért, mert a tavalyi Bartók-év a belátható jövő legtávolabbi határáig tisztázta bennünk Bartók-kultúránk alapkérdéseit. Mert megtudtuk: nem élhetünk Bartók Béla műve és emberi példája nélkül. Mert tudjuk: 1972 is Bartók-év lesz és az utánakövetkezők is.

LÁSZLÓ FERENC

Aki nem hagyott hátra emlékiratot

Arthur Honegger zeneszerző volt. Méghozzá kiváló zeneszerző. Emelt fővel írhatta emlékirata címéül: **Je suis compositeur.**

Bartók Béla nem hagyott hátra emlékiratot. Hagyhatott volna pedig akár hármat, négyet is: „zeneszerző vagyok, zenetudós vagyok, zongoraművész vagyok, zenetanár vagyok. Mindenekben korszakalkotó.

Tudós és művész, mint Leonardo da Vinci. Bonckés alá vettem valami szervesen emberit, aminek élettani vizsgálata csepp híján kiátkozást vont maga után: a parasztzenét. Da Vinci óta tanulnak a festők anatómiát, Bartók óta a muzsikusok folklórt.

Díszpolgára voltam a magyar, román, szerb, horvát, szlovák, török és arab falvaknak, és magányos mandarinja a nagyvárosoknak.

Költői ábécéskönyveket szerkesztettem a század zenei nyelvét tanulóknak.

Román kolindát, székely pasztellképet, bolgár ritmust, barbár bartókiádát, plein airt adtam a zongorának, új értelmű magyar igéket adtam a hegedűnek. Megírtam a **Süss fel napot** és **Az éjszaka zenéjét**. Párosával játszadoztam fúvóshangszereken és hegedűkön. Gyógyítottam dobokkal társított zongorákkal, és ráolvastam Benny Goodmann sípjához elegyített nádi hegedűvel. Felmutattam az eszményt, és megbélyegeztem a torzat. A század legózondúsabb szintézisét adtam hangszernek, vonósnégyesnek, zenekarnak, énekhangnak.

Zongoráztam a magam és a magamrendbéliek muzsikáját.

Tanítottam egész népemet és a többi népeket (elemi és középiskolás fokon is, mert kellett) zenére, embersége.

Kilencven éve születtem, egyazon évben zseniális zeneszerző-hegedűművész pályatársammal, akivel Bukarestben játszottuk együtt egyik hegedű-zongora szonátámat. George Enescunak hívták.

...

Ez jó mulatság, férfimunka volt!"

...

Bartók Béla nem hagyott hátra emlékiratot.

RÓNAI ISTVÁN

Bartókról — mindenkinek

egy zenész — mindenkihez

Istenítem Bartókot. S róla lévén szó, erősen „fékeznem" kell, hogy a szenvelgésnek még a látszatát is elkerüljem. Amolyan gyónás-féle következik most; az olvasók esetleges ezrei előtt pedig gyónni nem a legkellemesebb érzés; s mint attitűd — vagy exhibicionizmusnak tűnik, vagy pedig szenvelgésnek. (Mindkét vétek alól már eleve feloldozást kérek az olvasótól: muszáj **őszintének** lennem, és ez **bizalmaskodásnak** is tűnhetnék.)

Ott kell kezdenem, hogy — koromhoz képest aránylag — hamar került sor az első kontaktusomra Bartók zenéjével, tizenegy-tizenkét éves lehettem, amikor a **Gyermekeknek** sorozatból játszottam mint kezdő zongorista. Hozzátehetném — mint Bayerhez szokott kezdő zongorázó, logikus, hogy ezek után a bartóki zenei nyelv jó néhány harmóniai fordulata meglepetést jelentett számomra, méghozzá soha, senki által meg nem magyarázott meglepetést, és emiatt egy akkoriban „örök", pontosabban sok év után tisztázott rejtély maradt számomra.

A következő lépés a kórushoz tartozik (nem váltam be mint zongorista, karvezetőnek aránylag igen). És 17 éves koromban saját „vezényletem" alatt ismerhettem és szerethettem meg a kórusműíró Bartókot; és ez igazán könnyen ment, ínyemre is volt. A probléma a **többi** Bartók műhöz — (már ahhoz a kevéshez, amihez akkoriban hozzájuthattunk lemezről, hangszalagról ismerhettünk meg: egy pár zenekari művet, kamaraművet s egyebeket) — ugyanis ezekről tipikus kamasz-demagógiával vallottam, hogy századunk legjobb művei, anélkül, hogy valóban tisztában lettem volna a lényegükkel.

Ezek után következett a „sokk": megértem a „kaotikus, disszonáns, extravagáns", egyszóval **nehéz** zenei nyelv mögött rejlő művészi igazság megsejtésére. És ekkor okozott hihetetlen kínokat az, amikor visszagondoltam saját szólamaimra, amelyekben a múló évek (s fejlődő értelmem) révén felismertem-forma a bartóki zene lényegét — és mindezt mégis ugyanazokkal a korlátolt szavakkal voltam kénytelen kifejezni, mint azt, amit akkor mondtam Bartókról, amikor még nem értettem hozzá igazán. Nagy. Óriási. Egyetlen. Utolérhetetlen. (Folytathatnám...)

Ha objektív akarok lenni, óhatatlanul a „szenvelgés" veszélyébe sodródom. Kamasz voltam még akkor is, és a most következő „lelkizés" okait ebben is kereshetné bárki. Hosszú időn át személyes, legmagánabb, valóban reménytelen szerelemre emlékeztető érzés obszedált, hosszú időn át: személyes, legmagánosabb, valóban reménytelen helyzet áldozatának éreztem magam — és jogosan. Az őszintén, de elkésve gyászolt nagy ember hiánya fájt: valami, ami pótolhatatlan. Nem láthatom agyonnézett fényképének eredeti modelljét, nem hallhatom agyonhallgatott hangját.

Mert a hangját tényleg agyonhallgattam. A **Cantata profana** lemezfelvételét hallgattam agyon. Halk, szerény, rekedtes, de magabiztos hang — mindezen jelzők mintha szinonimái lennének a sokszor leírt, rá vonatkozó jelzőknek: kicsi, ezüstösen-őszes, acélosan kemény, tiszta ember.

A Bartók-hangélmény — számomra — nem a gyakran használt „tiszta forrással" jár együtt. Mert túlságosan kópott már ez a tiszta forrás, én jobban bízom az **elejében: „Volt egy öregapó".** Ebben igazán nagyon bízom, mert kezdet.

VERMESY PÉTER

Bartók Béláról — románul

Az első, aki román nyelvű kötetet szentel Bartók Bélának: Constantin Brăiloiu, *az európai hírű népzenetudós (*Béla Bartók: Scrieri mărunte despre muzica populară românească, *Buc. 1937). Egy csokorra való Bartók-írást gyűjt össze nehezen hozzáférhető folyóiratokból, lexikonokból, kötetekből. Lefordítja, előszót ír, s közreadja, hogy a leghitelesebb forrásból s a szerző fogalmazta formában álljon Bartók vélekedése a román népzenéről szakemberek és zenekedvelők előtt. Néhány oldalas összegező, tájékoztató írások, töredékek közül a Hunyad megyei román népzenei dialektusról még az első világháború előtt elhangzott s nyomtatásban megjelent, valamint a magyar és a szomszéd népek népzenéjéről szóló tanulmány részlete emelkedik ki.*

Hasonló jellegű kötettel jelentkezik 1956-ban Zeno Vancea *zeneszerző-zenetörténész* (Bartók Béla: Insemnări asupra cîntecului popular, *Buc.) A Brăiloiu által két évtizeddel korábban kiadott anyagot egész sor Bartók-írással egészíti ki — az önéletrajz mellett, általános, összehasonlító, magyar, román, szlovák, bolgár és török népzenére vonatkozó anyaggal. Zeno Vancea előszava a népzenetudós Bartók fontosabb megállapításait körvonalazza, érzékelteti a népzene gyűjtésének, rendszerezésének fáradságos munkáját, Bartók önfeláldozó tevékenységét.*

Nem sokkal ezután Tiberiu Alexandru *foglalja össze mindazt, ami Bartók zenetudományi munkásságában kapcsolatban áll a román népzenével* (Béla Bartók despre folclorul românesc, *Buc. 1958). Századunk hatodik évtizedének távlatából kínálkozó tudományos igénnyel, a modern román népzenetudomány eredményei alapján világítja meg, egészíti ki Bartók tézeiseit az énekelt népi vers szövegének, ritmikájának, a népdalok osztályozásának, a népzene egyes kategóriáinak (kolindák, hora lunga, lakodalmas, pásztorkodással kapcsolatos dallamanyag) s az erdélyi román népzene dialektusainak kérdésében. Külön fejezetben ismerteti a népi hangszerek bartóki irodalmát. Az 1956-ig nyomtatásban megjelent idevonatkozó Bartók-irodalom alapján Alexandru összeállítja addig legteljesebb táblázatát azoknak a helységeknek, melyekből Bartók román népzenét gyűjtött.*

1962-ben Zeno Vancea *újabb Bartók-kötettel jelentkezik. Ezúttal* Szabolcsi Bence *zenetudósnak Bartók-tanulmányát fordítja le* (Béla Bartók. Viața și opera, *Buc.)*

Az eddigieket szerencsésen egészíthetné ki Újfalussy József*nek összefoglaló, részleteiben is kidolgozott Bartók-monográfiája (1970), mely mind a magyar, mind az egyetemes* Bartók-irodalom *adatgyűjtő és elemző eredményeit hasznosítja.*

BENKŐ ANDRÁS